

Studiesucces bevorderen: het kan en is niet moeilijk. Bewezen rendementsverbeteringen in het hoger onderwijs.

Redactie: Henk van Berkel, Ellen Jansen, Anneke Bax.

Boom Lemma Uitgevers. Den Haag. 2012. 978-90-5931-842-7; paperback; 135 pagina's; € 24,50

De rendementsproblematiek in het hoger onderwijs is een onderwerp waar velen zich al decennia mee bezig houden. Wie nu nog niet onderkent dat studiesucces een *hot issue* is, is mogelijk jarenlang in het buitenland geweest of heeft zich met oogkleppen op alleen met zijn eigen vak bezig gehouden. Iedere recente beleidsnotitie van de overheid over het hoger onderwijs rept over studiesucces en iedere instelling van hoger onderwijs heeft tenminste één werkgroep studiesucces. Dat betekent niet dat de ontwikkelde plannen succesvol zullen zijn. De kans daarop is groter als wetenschappelijk onderzoek aan de basis daarvan ligt.

Voor al die managers die wakker liggen van de rendementsproblemen om welke reden dan ook (zorgen over financiële gevolgen, over de toekomst van die horden falende studenten, over de motivatie van het docentencorps of over de toorn van het College van Bestuur of de minister) is nu een handzaam, gemakkelijk lezend boekje verschenen dat de geruststellende titel heeft *Het kan en is niet moeilijk. (Dus wie het tot nu toe niet kon, was dom?)*.

De titel mag dan wat te populair zijn, de ondertitel geeft

goed weer waar het boek over gaat en waarom het beslist lezenswaard is voor ieder die zich verantwoordelijk voelt voor (het verbeteren van) het studiesucces in het hoger onderwijs. Het boek bevat een groot aantal adviezen en standpunten die zijn gebaseerd op door de auteurs verricht onderzoek. De onderzoeken worden niet al te detaillistisch beschreven en je hoeft niet in methoden van onderzoek doorgeleerd te hebben om te begrijpen wat het vermelde onderzoek betekent. Voor wie de diepte in wil is per hoofdstuk voldoende literatuur aanbevolen om nader te bestuderen. Kortom, het is geen boek van onderzoekers voor onderzoekers, maar juist voor bestuurders, onderwijsmanagers en beleidsmedewerkers op diverse niveaus.

Het boek bevat negen hoofdstukken geschreven door Van Berkel, Suhre en Meeuwisse, Torenbeek en Kamphorst, Schmidt, Cohen-Schotanus (3x), Van der Vleuten, Stegers-Jager, Jansen (2x) en Visser. Er komt een breed scala aan onderwerpen aan de orde, zoals studiegedrag, aansluiting vo-ho, actief leren, toetsen en toetsprogramma, de cesuur-bepaling, het bindend studieadvies, de inrichting van het curriculum. Het boek begint met een hoofdstuk waarin het rendementsprobleem wordt beschreven en sluit af met een adviserend hoofdstuk over wat je nu moet doen om het rendement te verhogen.

Natuurlijk heeft het boek ook zijn beperkingen. Hoewel het rendementsprobleem in eerste instantie breed wordt gedefinieerd, komt uitval niet aan de orde. De focus ligt op studievertraging. Dat is jam-

mer, omdat de verkeerde studiekeuze vaak als oorzaak van uitval wordt gezien en de basis is voor alom ingevoerde intakeprocedures, soms ook matching genoemd. Over het nut en effect van studiekeuzegesprekken is inmiddels wel wat onderzoek gedaan (o.a. Verbeek, Van Eck en Glaudé, 2011). Ook over voorlichting en studiebegeleiding geeft dit boek geen informatie. Selectie aan de poort is een onderwerp dat zeer summier aan de orde komt en ook niet in het register (wel handig) wordt genoemd. Kortom, wie juist informatie over deze onderwerpen zoekt, zal door dit boek teleurgesteld worden en moet wellicht wachten op een volgend boek van deze redacteurs.

De titel van het boek suggereert dat het verhogen van het studiesucces een tamelijk eenvoudige zaak is. Dat is een misvatting die ook niet overeenkomt met de strekking van het boek zelf. De conclusie van hoofdstuk 1 bij voorbeeld is: 'Het rendementsprobleem is veelomvattend en lang niet altijd met een enkele maatregel op te lossen' (p. 20). Dat het gaat om veel knoppen waaraan gedraaid kan of moet worden, is goed beschreven in hoofdstuk 9 (getiteld: Het samenspel van elkaar versterkende succesfactoren) van Ellen Jansen en Klaas Visser. Zij stellen dat een *single issue-aanpak* meestal niet werkt en dat een geïntegreerde aanpak noodzakelijk is. De ingrediënten van de aanbevolen integrale aanpak zijn:

- geef het onderwijsprogramma een nu-of-nooit-karakter;
- vermijd concurrentie van onderdelen;
- een hertentamen moet je verdienen;

- zorg voor samenhang en afstemming op alle fronten;
- integreer onderwijs en studeren, zodat studenten worden geactiveerd;
- veel toetsen en weinig afrekenen;
- doorbreek de cultuur van vrijblijvendheid;
- focus op het eerste halfjaar in verband met binding en verwijzing;
- maak duidelijk wat er wordt verwacht van studenten;
- speel in op heterogeniteit;
- benut het hele studiejaar;
- investeer in kleinschaligheid;
- maak een samenhangend systeem van studieloopbaanbegeleiding;
- tentamineren, toetsen en feedback.

Deze ingrediënten worden kort toegelicht, waarbij voor de onderbouwing verwezen wordt naar de eerdere hoofdstukken. Maar nergens wordt aangegeven hoe je een goede balans kunt bereiken tussen deze veertien aspecten. Die balans te vinden in een specifieke opleiding vergt m.i. veel van de competenties van onderwijsdirecteuren en vooral ook van hun doorzettingsmacht. Veel onderwijsdirecteuren hebben immers veel verantwoordelijkheden, maar weinig of geen bevoegdheden. Eerder heb ik daar al aandacht voor gevraagd (Van Hout, 2011). Het roept ook vragen op zoals: hoe pak je dit aan, waar moet je beginnen, moet je alles op orde te hebben voordat je resultaat ziet of is er al enig resultaat te verwachten als je een paar knoppen in de goede stand hebt staan? Hoe kun je docenten en andere betrokkenen overtuigen dat deze onderwijsvisie de juiste is? Gezien de complexiteit is een

systematische en continue aanpak noodzakelijk. Maar een helder plan voor het mixen van deze ingrediënten is geen voldoende voorwaarde. Er zijn veel instanties die er over moeten adviseren (opleidingscommissie, examencommissie en inspraakorganen). De vraag is of die voldoende competent zijn om de noodzaak van deze cocktail te doorzien. Maar nog meer dan de steun van deze commissies, is draagvlak bij de docenten en de examinatoren noodzakelijk. De huidige BKO is een goede zaak, maar is volstrekt onvoldoende om docenten competent te maken voor cursusoverstijgende onderwijsvisies.

De genoemde maatregelen zijn degelijk onderbouwd, maar beslist niet van zeer recente datum. Het geeft te denken waarom deze bij veel opleidingen nog niet zijn geïmplementeerd. We kunnen over de oorzaken daarvan van mening verschillen, maar één ding is zeker: het kan, maar het is wel moeilijk.

Het is zeer te prijzen dat Van Berkel, Jansen en Bax het initiatief tot dit boek hebben genomen en onderzoekers bereid hebben gevonden hun bijdragen te leveren. Het zal veel onderwijsmanagers helpen een beter onderbouwde visie op de rendementsproblematiek te ontwikkelen die past bij hun opleiding, hun studenten en vooral hun docenten. We bevelen dit boek dan ook van harte aan bij de lezers van TH&MA. Het kan zeer behulpzaam zijn bij heidagen van docententeams, leer- gangen voor onderwijsmanagers en scholingsbijeenkomsten van beleidsmedewerkers in het hoger onderwijs. Het zal echter niet het laatste boek zijn over de rendementsproblematiek,

maar dit boek is zeker het lezen meer dan de moeite waard.

Hans van Hout

lid van de redactie en emeritus hoogleraar onderwijskunde van het hoger onderwijs aan de UvA.

Literatuur

- Van Hout, H. (2011). Studiesucces en de kwaliteit van het onderwijsmanagement. TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs & Management, jrg 18, 2, 46-49.
- Verbeek, F., Van Eck, E. & Glaudé, M. (2011). Studiekeuzegesprekken in het hoger onderwijs: werkt het en wat werkt dan. TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs & Management, jrg 18, 2, 11-15.